

ว่าด้วยลัทธิแห่งความเสมอภาค

สิทธิพันธ์ พุทธหนู¹

วันที่รับบทความ: 28 มิถุนายน 2568

วันแก้ไขบทความ: 17 กันยายน 2568

วันที่ตอบรับบทความ: 30 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความทางวิชาการที่มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอการวิเคราะห์แนวคิดเรื่อง “ความเสมอภาค” ทั้งในเชิงทฤษฎีและการประยุกต์ ใช้จริง โดยครอบคลุมถึง ความหมาย ฐานคิดทางปรัชญา ทฤษฎีทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และกฎหมาย ประเภทต่าง ๆ ของความเสมอภาค รวมถึงการพิจารณาสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันและแนวทางการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำ ในระดับนโยบายโดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารเป็นสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า คำว่า "ความเสมอภาค" และ "ความเท่าเทียมกัน" ถูกนำมาใช้โดยมองว่าเป็นเรื่องเดียวกัน นักวิชาการบางคนแปลคำว่าความเสมอภาคมาจากภาษาอังกฤษ คือ Equity หมายถึง การปฏิบัติที่คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อให้โอกาสหรือผลลัพธ์ที่ "ยุติธรรม" และความเท่าเทียมกัน มาจากภาษาอังกฤษ คือ Equality หมายถึง การปฏิบัติต่อทุกคนเหมือนกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล แต่บางคนก็แปลสลับกัน กล่าวได้ว่าหลักการว่าด้วยความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสิทธิมนุษยชน เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นสากล แม้กระทั่งประเทศไทยก็รับรองหลักการความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (2560) ความเสมอภาคในเชิงอุดมคตินั้นเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมประชาธิปไตย แต่สังคมไทยยังต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง การใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ และช่องว่างระหว่างกฎหมายกับการบังคับใช้อย่างเท่าเทียม ซึ่งยังคงเป็นโจทย์สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนในประเทศไทย

คำสำคัญ: ความเสมอภาค; ความยุติธรรม; สิทธิมนุษยชน

ประเภทบทความ: บทความวิชาการ

¹ รองศาสตราจารย์ นักวิชาการอิสระ, 17 ซอยร่มเกล้า 17 ถนนร่มเกล้า แขวงคลองสามประเวศ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร .10520

* ผู้รับผิดชอบบทความ อีเมล: sittipan28@gmail.com

On Egalitarianism

Received:	28 June 2025
Revised:	17 September 2025
Accepted:	30 September 2025

Sittipan Buddhahun¹

Abstract

This academic article aims to study the concept of 'equality' in both theoretical and practical terms, covering its meaning, philosophical basis, political, economic, social and legal theories, types of equality, and considering the current situation in Thailand and approaches for solving inequality problems at the policy level, using document analysis as the main focus. The results of the study found that the terms "fairness" and "equality" are used as if they are the same meaning. While some people translate the word "Fairness" as the practice that takes into account individual differences in order to provide "fair" opportunities or outcomes, and "Equality" as treating everyone in the same manner, regardless of individual differences. While the others translate them interchangeably. It can be said that the principle of equality and non-discrimination, which are the core concepts of human rights, are universally accepted. Even Thailand clearly recognizes the principle of equality and non-discrimination in the current constitution law B.E.2560 (2017). Idealistic equality is an important goal of a democratic society. However, Thai society still faces structural inequality, abuse of state power and a gap between the law and equal enforcement, which remain important issues for the sustainable development of democracy in Thailand. New knowledge gained from the study will be useful for the government, government agencies, independent organizations, and civil society to use in policy formulating and planning to reduce existing inequalities and increase equality for people at both the national and local levels.

Keywords: Equity; Justice; Human rights

Type of Article: Academic Article

¹ Associate Professor, Independent Scholar, 17 Soi Romklao 17 Romklao street, Klongsampravat, Ladkrabang district, Bangkok 10520

* Corresponding author Email: sittipan28@gmail.com

บทนำ

แนวคิดเรื่องความเสมอภาคนั้น กล่าวกันว่ามีมาเป็นเวลานานหลายศตวรรษ นักคิด นักวิชาการ นักทฤษฎี นักปรัชญาจากหลากหลายสาขาจำนวนมากไม่ว่าจะเป็น ด้านสังคมวิทยา รัฐศาสตร์ กฎหมาย หรือ เศรษฐศาสตร์ ได้พยายามให้คำอธิบายเรื่องความเสมอภาคในประเด็นต่าง ๆ ที่หลากหลายเป็นไปตามมุมมอง อุดมคติและศาสตร์ที่แต่ละคนได้ศึกษามา แต่อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถหาข้อยุติในการถกเถียง เรื่องแนวคิดความเสมอภาค ทั้งในแง่ของความหมายของความเสมอภาคคืออะไร ความเสมอภาคในโลกแห่งความเป็นจริงมีหรือไม่ อย่างไร

เราจะพบว่าหลักความเสมอภาคและไม่เลือกปฏิบัติซึ่งเป็นหลักสำคัญของสิทธิมนุษยชน ปรากฏให้เห็นจากตราสารระหว่างประเทศหลายฉบับ นับตั้งแต่ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน คริสต์ศักราช 1948 แห่งสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights หรือ UDHR) ได้วางหลักการเกี่ยวกับความเสมอภาคไว้ว่า “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ” นอกจากนี้ปฏิญญานี้ยังวางหลักการห้ามเลือกปฏิบัติไว้ว่า “บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพบรรดามีที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากความแตกต่างไม่ว่า ชนิดใด ๆ ...” (กระทรวงต่างประเทศ, 2568)

สำหรับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR) (United Nations, 1966) ก็ได้วางหลักเกี่ยวกับความเสมอภาค และการห้ามเลือกปฏิบัติ ไว้ว่า “บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง เท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ...” นอกจากนี้กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights หรือ ICESCR) (United Nations, 1966) วางหลักเกี่ยวกับความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติไว้ว่า “รัฐภาคีแห่งกติกานี้รับที่จะประกันว่าสิทธิทั้งหลายที่ระบุไว้ในกติกานี้ปราศจาก การเลือกปฏิบัติใด ๆ ...” จะเห็นได้ว่าหลักการความเสมอภาค หรือหลักความเท่าเทียมกันและการห้ามเลือกปฏิบัติ เป็นหลักสำคัญที่ปรากฏอยู่ในตราสารระหว่างประเทศอื่นในกรอบของสหประชาชาติรวมทั้งกฎหมายระหว่างประเทศ ระดับภูมิภาคและถ่ายทอดไปยังกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ สำหรับประเทศไทยนั้น มีพันธกรณีตามความตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับที่มีหลักการดังกล่าว ในระดับกฎหมายภายในของไทยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทยที่ผ่านมาหลายฉบับก็ได้รับรองหลักความเสมอภาคและการห้ามไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติ (คณาธิป ทองทวีวงศ์ และคณะ, 2560)

ในแง่ความหมาย Equity หมายถึง ความเสมอภาค ส่วน Equality หมายถึง ความเท่าเทียม โดยที่ความเท่าเทียมและความเสมอภาค มักเป็นคำที่ถูกนำมาใช้เมื่อพูดถึงความยุติธรรมและสิทธิต่าง ๆ ในสังคม นั่นคือ ความเท่าเทียมกัน (Equality) หมายถึง การให้สิทธิ โอกาส หรือทรัพยากรแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างใด ๆ เช่น ให้ทุกคนได้รับการศึกษาฟรีหรือเรียนฟรี รักษาพยาบาลฟรี แจกเงินคนละ 500 บาท โดยไม่ดูว่าคนไหนยากจนหรือร่ำรวย เป็นต้น ซึ่งเป็นการเน้นการปฏิบัติต่อทุกคนในลักษณะ

ที่เหมือน ๆ กัน ไม่ว่าจะมีความต้องการหรือมีสถานการณ์ความเป็นอยู่แตกต่างกันหรือไม่ เป็นการเน้นที่ "ปริมาณ" หรือ "การปฏิบัติ" ที่เท่ากันสำหรับทุกคน

ส่วนความเสมอภาค (Equity) จะเน้นที่การปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสที่เท่าเทียมกันที่จะประสบความสำเร็จหรือเข้าถึงทรัพยากร เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่ยากจน เพื่อให้เด็กเหล่านั้นได้มีโอกาสทางการศึกษาที่ดีเหมือนกับเด็กอื่น ๆ ที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีกว่า ความเสมอภาคจึงเป็นการเน้นการตอบสนองต่อความแตกต่างเพื่อให้เกิดความยุติธรรม นั่นเอง

แม้นิยามของความเท่าเทียมและความเสมอภาคจะยังเป็นที่ถกเถียงในหมู่นักสังคมวิทยาและนักวิชาการอื่นทั่ว ๆ ไป มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งที่ยังมองว่า ความเท่าเทียมและความเสมอภาค เป็นเรื่องเดียวกัน และแปลมาจากคำว่า Equality เช่น Equality before Law ก็คือ ความเสมอภาคทางกฎหมาย Equality of Opportunity ก็คือ ความเสมอภาคในโอกาส เป็นต้น และจะแปลคำว่า Equity ว่าความเป็นธรรม แต่คอนเซ็ปต์หลัก ๆ ของความเท่าเทียมและความเสมอภาคที่เป็นที่ยอมรับกันในระดับหนึ่ง ก็คือ “การที่ทุกคนในสังคมสามารถเข้าถึงโอกาส และได้รับผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับอย่างเท่า ๆ กัน” นี่เป็นเหตุผลว่าทำไมความเท่าเทียมและความเสมอภาคจึงเป็นภาวะของสังคมในอุดมคติที่หลายคนมุ่งหวังให้เกิดขึ้น

ฐานทางปรัชญาของ “ความเสมอภาค”

มนิทัศน์เรื่องความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมนั้น เป็นมนิทัศน์ที่ได้รับความสนใจอยู่ในวงการปรัชญา โดยเฉพาะปรัชญาการเมืองมาช้านานแล้ว อย่างน้อยในบทสนทนาชื่อ The Republic ของเพลโต (Plato) ซึ่งเป็นงานปรัชญาการเมืองระดับคลาสสิกเมื่อกว่าสองพันปีที่แล้ว ก็มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเสมอภาคไม่น้อย เท่าที่เข้าใจกันอยู่ทั่วไปนั้น เพลโตพยายามเสนอข้อวิพากษ์ต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยของนครรัฐเอเธนส์ในขณะนั้น หลักการพื้นฐานประการหนึ่งของการปกครองแบบประชาธิปไตยก็คือ การเคารพในความเสมอภาคกันในหมู่พลเมืองทั้งหลาย

ตามหลักการประชาธิปไตยแล้ว ไม่มีเสียงของใครที่ดังหรือควรได้รับความสำคัญมากกว่าเสียงของคนอื่น หลักการ “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” ของประชาธิปไตยนี้เองที่เป็นสาเหตุอันสำคัญสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โสกราตีส (Socrates) ผู้เป็นอาจารย์ของเพลโต ต้องถูกพิพากษาให้ประหารชีวิตด้วยการกินยาพิษ สำหรับเพลโตแล้ว มองว่าเราไม่ควรจะให้น้ำหนักกับความเห็นของคนทุกคนเท่ากันหมด โดยเสียงที่เราควรฟังที่สุด ก็คือ เสียงของความจริงและผู้ที่จะเข้าถึงความจริงหรือผู้ทรงปัญญาความรู้ซึ่งในแต่ละสังคมจะมีอยู่ไม่กี่คน เสียงของคนเหล่านี้เองที่ควรจะต้องดังกว่าเสียงของคนอื่น การปกครองที่ฟังประสงค์ไม่อาจจะเป็นการปกครองของเหล่าบุคคลที่เสมอภาคกันได้ ผู้ที่โดยธรรมชาติแล้วด้อยปัญญาก็ไม่ควรที่จะเข้ามามีสิทธิมีเสียงในการปกครอง กล่าวโดยสรุป การปกครองในอุดมคติตามแนวคิดของเพลโตนั้นดูเหมือนจะไปกับไม่ได้กับหลักการเรื่องความเสมอภาค ถ้าเราสังเกตให้ดีแล้ว การปกครองแบบดั้งเดิมของหลายสังคมไม่ว่าจะเป็นราชาธิปไตย หรือ อภิชนาธิปไตย ต่างก็วางอยู่บนแนวคิดซึ่งปฏิเสธความเสมอภาคในฐานะคุณค่าอันควรเคารพของพลเมือง ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ในขณะที่ อริสโตเติล (Aristotle) มองว่าความเสมอภาคนั้นเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ เมื่อความเสมอภาคนั้น หมายถึง การพิจารณาอย่างเท่าเทียมกันในเรื่องของผลประโยชน์ที่ได้รับ (Grigsby, 1999, p. 84) โดยจะต้องพิจารณาว่าพลเมืองได้รับผลประโยชน์หรือผลลัพธ์จากการตัดสินใจของรัฐอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันหรือไม่ รัฐธรรมนูญที่ดีต้องให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ร่วมของคนในสังคมที่จะถูกตัดสินโดยมาตรฐานความยุติธรรมที่สมบูรณ์แบบ รัฐธรรมนูญใดก็ตามที่เน้นแต่ผลประโยชน์ของผู้ปกครองเองเป็นหลักนั้นเป็นรัฐธรรมนูญที่ไม่ถูกต้องหรือวิปริต (Curtis, 1981, p. 80)

แต่ความเสมอภาคในทัศนคติของ Aristotle ไม่ครอบคลุมทุกแง่มุมของแนวคิดความเสมอภาค เช่น อริสโตเติลไม่ได้ให้ความสำคัญมากนักกับคำว่าความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมในกระบวนการของการตัดสินใจ (Equality of Participation in Decision Making) หรือความเสมอภาคกันของรายได้และอำนาจ (Equality of Income and Power) หรือแม้กระทั่งความเสมอภาคกันในสิทธิ (Equality of Rights) อริสโตเติลกลับมุ่งเน้นความเสมอภาคในผลลัพธ์ของการตัดสินใจของรัฐว่าเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของใคร สิ่งที่อริสโตเติลคาดหวังกับรัฐที่ดี คือ ต้องเป็นรัฐที่ทำงานเพื่อผลประโยชน์ของคนทุกกลุ่มในสังคม ไม่ใช่แค่ผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ Good State Serve the Public's Interest, Not Most of the Public's Interest, But the Interest of Entire Public (Grigsby, 1999, p. 85)

ข้อถกเถียงในเชิงปรัชญาว่าเราควรจะถือว่าบรรดาพลเมืองของรัฐนั้น มีความเสมอภาคหรือมีความสำคัญเท่าเทียมกันหรือไม่ เริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อมีการนำเสนอข้อสนับสนุนทางปรัชญาให้กับแนวการปกครองแบบประชาธิปไตยเมื่อประมาณสี่ร้อยปีที่ผ่านมานี้ โดยเฉพาะจากงานเขียนของนักปรัชญาที่ถือเป็นผู้วางรากฐานให้กับการปกครองแบบประชาธิปไตยในยุโรป อย่างเช่น โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) และฌองฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) นักคิดเหล่านี้มีความเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยแตกต่างกันในรายละเอียด แต่พื้นฐานความคิดในส่วนที่เกี่ยวกับความเสมอภาคในหมู่พลเมืองของรัฐนั้นดูจะคล้ายคลึงกัน พวกเขาถือว่ารัฐนั้นเกิดขึ้นมาจากการรวมตัวของบรรดาปัจเจกชน (Individuals) ผู้มีความเท่าเทียมหรือเสมอภาคกันในคุณสมบัติที่สำคัญบางประการ แต่ก็มีไขว่คว้านักปรัชญาเหล่านี้จะเข้าใจตรงกันว่า 'คุณสมบัติ' ดังกล่าวนั้นคืออะไร

ฮอบบส์เชื่อว่าโดยรวม ๆ แล้วบรรดาปัจเจกชนมีความเท่าเทียมกันในแง่กำลังความสามารถ ในงานนิพนธ์ทางปรัชญาการเมืองของเขาชื่อ Leviathan ฮอบบส์ เสนอว่า ถึงแม้คนเราจะมีคุณสมบัติต่างกันทางด้านกาย จิตใจ และสติปัญญา แต่มนุษย์ทั้งหลายก็ล้วนเสมอภาคกัน เพราะแต่ละคนนั้นมีศักยภาพพอที่จะทำร้ายผู้อื่นได้เท่า ๆ กัน เป็นไปได้เสมอที่ใครคนหนึ่งจะสังหารอีกคนหนึ่งได้ แม้คนจน ตัวเล็ก หรือมีปัญหาหน่อย ก็มีพลังกำลังพอที่จะสังหารคนที่รวย ตัวใหญ่ หรือฉลาดกว่าได้ และฮอบบส์พยายามจะสร้างทฤษฎีการเมืองของเขาขึ้นมาจากฐานคิดดังกล่าว

ในขณะที่ลอคมีความเห็นต่างออกไป โดยเสนอว่าถึงแม้ตามข้อเท็จจริงแล้วคนทั้งหลายอาจจะมีสถานภาพในแง่กำลังความสามารถแตกต่างกันได้ แต่เขาเหล่านั้นมีฐานะเป็นมนุษย์ผู้ทรงสิทธิได้เท่า ๆ กัน ส่วนรูสโซนั้นดูจะเชื่อมโยงความเสมอภาคของมนุษย์ไว้กับแนวคิดของเขาเรื่องเสรีภาพที่มนุษย์มีอยู่โดย

ธรรมชาติ เขาเชื่อว่าในสังคมที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำ คนรวยจะกุมอำนาจทุกอย่างและสร้างบรรทัดฐานต่าง ๆ ของสังคม แม้กระทั่งกฎหมายก็จะรับใช้แต่ผู้ที่มีอำนาจ และทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมประเด็นอื่น ๆ ตามมาอย่างไม่หมดไม่สิ้น เราไม่มีทางทำให้สังคมเท่าเทียมได้อย่างเป็นอุดมคติ แต่รัฐบาลสามารถยื่นมือเข้ามาเยียวยาความเหลื่อมล้ำและทำให้ทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกันได้ เพราะความเท่าเทียมไม่ได้หมายความว่าทุกคนต้องเท่ากัน แต่หมายถึงโอกาสที่ทุกคนจะมีปัจจัยต่าง ๆ ในชีวิตมากพอที่จะเลือกใช้ชีวิตในรูปแบบของตัวเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยรวม ๆ แล้ว นักคิดเหล่านี้ให้ความสำคัญกับ “ความเสมอภาค” ในหมู่พลเมืองไว้เป็นพื้นฐาน และปฏิเสธแนวคิดที่เชื่อว่าผู้มีสิทธิมีอำนาจเหนือกว่าผู้อื่นโดยธรรมชาติ อันเป็นความเชื่อที่พบในแนวคิดของเพลโตหรือผู้ที่เชื่อในเรื่องอำนาจอันเป็นเทวสิทธิ (Divine Rights) ของกษัตริย์

แนวคิดของนักคิดสังคมนิยม

แนวคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคในบริบทของลัทธิสังคมนิยมได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยนักคิดสายมาร์กซิสม์ อาทิ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) และฟรีดริช เองเงิลส์ (Friedrich Engels) เชื่อว่าการปฏิวัติชนชั้นกรรมาชีพระหว่างประเทศจะนำมาซึ่งสังคมสังคมนิยมซึ่งในที่สุดแล้วจะหลีกเลี่ยงให้กับแนวทางของคอมมิวนิสต์ในการพัฒนาสังคมซึ่งจะเป็นสังคมที่ไร้ชนชั้น ไร้สัญชาติ ไร้เงิน และมีมนุษยธรรม ซึ่งสร้างขึ้นจากกรรมสิทธิ์ร่วมกันในวิถีทางของการผลิตและหลักการ "จากแต่ละอย่างตามความสามารถ สู่แต่ละคนตามความต้องการ" ลัทธิมาร์กซ์ปฏิเสธความเสมอภาคในแง่ของความเสมอภาคที่มากขึ้นของแต่ละชนชั้น โดยแยกความแตกต่างอย่างชัดเจนจากแนวคิดสังคมนิยม เรื่องการยกเลิกชนชั้นบนพื้นฐานของการแบ่งแยกระหว่างคนงานและเจ้าของทรัพย์สิน ทศนะของมาร์กซ์ เรื่องความรู้ชนชั้นไม่ใช่การอยู่ใต้บังคับของสังคมต่อผลประโยชน์ที่เป็นสากล เช่น แนวคิดสากลเรื่องความเท่าเทียมกัน แต่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างเงื่อนไขที่จะช่วยให้บุคคลสามารถสนองต่อผลประโยชน์และความปรารถนาที่แท้จริงของตนได้ ทำให้แนวคิดเรื่องสังคมคอมมิวนิสต์ของมาร์กซ์ได้ชื่อว่าเป็นแนวคิดปัจเจกชนนิยมที่รุนแรง

แม้มาร์กซ์จะไม่เน้น “ความเสมอภาค” ในเชิงรูปธรรมระหว่างชนชั้น หากแต่ให้ความสำคัญกับการลบล้างโครงสร้างที่กดขี่ ซึ่งเขาเห็นว่าความเสมอภาคเชิงนามธรรมในระบอบทุนนิยม เป็นเพียงกลไกซ่อนเร้นที่ยังคงเอื้อผลประโยชน์ให้ชนชั้นปกครอง ท่าทีของมาร์กซ์จึงมุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางวัตถุและสังคมมากกว่าการประนีประนอมเชิงนโยบาย

แนวคิดของกลุ่มอนาธิปไตย

ในทัศนะของกลุ่มอนาธิปไตย ความเท่าเทียมไม่ใช่เพียงการจัดสรรทรัพยากรให้เท่ากันโดยอำนาจรัฐ หากแต่ต้องเป็นผลมาจากการร่วมมือกันอย่างเสรีภายใต้โครงสร้างที่ไม่กดขี่ด้วย

อเล็กซานเดอร์ เบิร์กแมน (Alexander Berkman) กล่าวไว้ว่า "ความเสมอภาค ไม่ได้หมายความว่าถึงจำนวนที่เท่ากัน แต่เป็นโอกาสที่เท่าเทียมกันในการดำเนินชีวิตตามความต้องการเฉพาะบุคคล" การระบุมความเท่าเทียมกันในเสรีภาพด้วยความเท่าเทียมกันแบบบังคับของค่ายคุมขังนักโทษเป็นเรื่องที่ผิดพลาด ความเสมอภาคแบบอนาธิปไตยที่แท้จริงหมายถึงเสรีภาพ ไม่ใช่ปริมาณ ไม่ได้หมายความว่าทุกคนต้องกิน ดื่ม หรือสวมใส่

สิ่งเดียวกัน ทำงาน หรือดำเนินชีวิตในลักษณะเดียวกัน ความต้องการและรสนิยมของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน เช่น ความอยากอาหารต่างกัน แต่เป็นโอกาสที่เท่าเทียมกันที่จะตอบสนองสิ่งที่ก่อให้เกิดความเท่าเทียมกันที่แท้จริง ความเท่าเทียมดังกล่าวเปิดประตูสู่กิจกรรม และการพัฒนาที่หลากหลายที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (สิทธิพันธ์ พุทธนุ, 2523)

กลุ่มอนาธิปไตยเชื่อว่ารัฐและระบบกฎหมายที่มีบทลงโทษนั้นเป็นเครื่องมือในการรักษาสถานะของชนชั้นนำ แนวทางการจัดระเบียบสังคมของกลุ่มนี้จึงให้ความสำคัญกับความสมัครใจ ความหลากหลาย และเสรีภาพเฉพาะบุคคล โดยไม่พยายามจัดระเบียบความเสมอภาคผ่านมาตรการบังคับของรัฐ

ประเภทของความเสมอภาค

ความเสมอภาคทางสังคม

ความเท่าเทียมกันทางสังคมเป็นสถานการณ์ที่บุคคลทุกคนในสังคมใดสังคมหนึ่งมีสิทธิ เสรีภาพ และสถานะที่เท่าเทียมกัน ซึ่งอาจรวมถึงสิทธิพลเมือง เสรีภาพในการแสดงออก เอกราช และการเข้าถึงสินค้า สาธารณะและบริการทางสังคมบางอย่างที่เท่าเทียมกัน ความเท่าเทียมกันทางสังคมต้องไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคมหรือวรรณะที่ถูกบังคับตามกฎหมาย และไม่มีการกีดกันการเลือกปฏิบัติซึ่งกระตุ้นโดยส่วนที่ไม่อาจแบ่งแยกจากอัตลักษณ์ของบุคคลได้ ตัวอย่างเช่น ผู้สนับสนุนความเท่าเทียมกันทางสังคมเชื่อในความเท่าเทียมกันก่อนกฎหมายสำหรับบุคคลทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพ ชาติพันธุ์ อายุ รสนิยมทางเพศ กำเนิด วรรณะหรือชนชั้น รายได้หรือทรัพย์สิน ภาษา ศาสนา ความเชื่อมั่น ความคิดเห็น และสุขภาพ ความเท่าเทียมกันทางสังคมนั้นจะเกี่ยวข้องกับโอกาสที่เท่าเทียมกัน

ความไม่เท่ากันซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่เท่ากันอาจจะดูยุติธรรม แต่หลักการนี้จะเป็นหลักการที่ไม่ยุติธรรมถ้าหากความไม่เท่ากันนั้นเกิดจากความไม่เท่ากัน เช่น ถ้าคนที่มีสมรรถภาพพอ ๆ กัน ได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอย่างเดียวกัน โอกาสที่จะมีลักษณะต่าง ๆ เหมือน ๆ กันมาก แต่ความไม่เท่ากันอาจเกิดจากโอกาสที่ไม่เท่ากัน เช่น คนที่ฉลาดมาก แต่ครอบครัวยากจนมาก ไม่มีโอกาสเรียนหนังสือ ก็อาจได้รับการพิจารณาอย่างเดียวกับคนที่โง่โดยธรรมชาติ เพราะในที่สุดเขาจะตกไปอยู่ในกลุ่มนั้น ส่วนคนที่ฉลาดไม่มาก ได้รับการศึกษาดี มีโอกาสได้เรียนกับครูดี มีตำราดี มีเวลาว่างที่จะใช้อ่านหนังสือมาก ครอบครัวอยู่ในสังคมที่มีคนฐานะสูง และเป็นที่รู้จักของสังคม คนผู้นี้จะกลายเป็นคนที่ได้รับการปฏิบัติดีกว่าคนแรกเพราะโอกาสดีกว่า

ที่เป็นปัญหา ก็คือ ไม่มีสังคมใดเลยที่คนมีโอกาستهاเท่ากัน แม้แต่โอกาสในธรรมชาติก็ยังไม่เท่ากัน เช่น ถ้าต้นไม้ต้นหนึ่งขึ้นอยู่ที่หนึ่ง ต้นอื่นก็ขึ้นตรงนั้นไม่ได้ สังคมก็เช่นกัน ถ้าคนหนึ่งเป็นนายกรัฐมนตรี คนอื่น ๆ ก็เป็นไม่ได้ แม้จะเลี้ยงดูและให้การศึกษาเหมือนกัน ก็คงเป็นไปได้ที่ทุกคนจะมีโอกาสเป็นนายกรัฐมนตรี ถ้าจะพูดว่ามีโอกาสในแง่ทฤษฎีก็คงเป็นโอกาสที่ไม่มีความหมายเพราะไม่เป็นจริงในการปฏิบัติ ยิ่งกว่านั้นเมื่ออยู่ในสังคมบางคนมีโอกาสเป็นผู้จัดการชีวิตผู้อื่น แต่บางคนอาจเป็นผู้ถูกจัดการแทบจะทุกเรื่อง ถ้าความเท่าเทียมกันเป็นไปได้ และไม่เกิดขึ้นจริงเช่นนี้ ความเท่ากันหรือแม้แต่ความเท่าเทียมกันจะกลายเป็นเพียงความเพ้อฝันของคนเราหรือไม่

สังคมปัจจุบัน คนเท่าเทียมกัน คือ มีความเท่ากันมากขึ้นในหลาย ๆ เรื่อง และมีความพยายามที่จะทำให้ความต่างลดลง และแม้หลักความเท่ากันจะไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน แต่เนื้อหาบางเรื่องที่น่าจะอยู่ในรูปแบบดังกล่าวได้ เช่น สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาหรือรับการปฏิบัติจากรัฐโดยเท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นการตัดอคติหรือความลำเอียงในการปฏิบัติของรัฐต่อบุคคลในสังคม เรื่องอื่น เช่น ความเท่าเทียมกันที่จะได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ข้อนี้แม้ไม่อาจขจัดความไม่เท่าเทียมกันได้ แม้เพียงในเรื่องการอุปโภคบริโภค แต่ก็เป็นการพูดถึงโอกาสที่จะเท่ากันในระดับหนึ่ง คืออย่างน้อยสังคมประกันว่าบุคคลในสังคมจะได้รับสิ่งจำเป็นพื้นฐานเท่ากันในระดับหนึ่ง

ความเท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งถือว่ามาจากสิทธิแห่งความมีเสรีภาพโดยธรรมชาติของมนุษย์ ความเท่าเทียมกันที่จะได้รับความนับถือจากทุกคนในฐานะที่เป็นคน หรือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ กล่าวคือ คนอาจไม่ได้รับการปฏิบัติในฐานะเป็นคน หรือได้รับการปฏิบัติเยี่ยงสัตว์หรือวัตถุ คนขาว คนดำ และคนผิวเหลืองได้รับการปฏิบัติแตกต่างกันทั้ง ๆ ที่เป็นคนด้วยกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางโอกาสจะเป็นหลักอันพึงปรารถนา แต่ในทางปฏิบัติยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากสังคมมีข้อจำกัดด้านทรัพยากร โครงสร้างอำนาจ และบริบททางวัฒนธรรมที่ฝังรากลึก

ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

แนวคิดนี้เน้นการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในสังคมให้มีความเป็นธรรม โดยคำนึงถึงพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นหลักการที่จอห์น ราวล์ (John Rawls) ได้นำเสนอไว้ใน “หลักแห่งความยุติธรรม” (Rawls, 1971)

จอห์น ราวล์ ได้เสนอหลักการว่าด้วยความยุติธรรม โดยอิงอยู่กับแนวคิดพื้นฐานที่ว่าเราต้องมองว่าบุคคลในสังคมการเมืองทั้งหลายนั้นมีคุณค่าเท่าเทียมกันอย่างเสมอภาค โดยที่คุณค่านั้นมาจากความเป็นมนุษย์ที่มีเหตุผล มีความปรารถนา และเป้าหมายในชีวิตเป็นของตนเอง ดังนั้น จึงไม่ควรพิจารณาเรื่องการแบ่งสรรทรัพยากรและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้แก่บุคคลโดยอาศัยปัจจัยแวดล้อมซึ่งเกิดจากความบังเอิญเป็นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม ในสภาพที่เป็นอยู่ นั้น สมาชิกในสังคมมีสถานภาพและฐานะแตกต่างกันมาก ความแตกต่างดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นด้วยความบังเอิญ (เช่น เกิดในครอบครัวที่มีฐานะต่างกัน มีโอกาสด้านการศึกษา มีโอกาสประกอบอาชีพ มีพรสวรรค์ และความสามารถที่ติดตัวมาแต่กำเนิดต่างกัน เป็นต้น) ดังนั้น ถึงแม้แต่ละคนจะได้รับการจัดสรรทรัพยากรหรือสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ในสัดส่วนที่เท่ากัน ในที่สุดแล้ว ประโยชน์ที่เขาได้รับจริง ๆ ก็จะไม่เท่าเทียมกันอยู่ดี คนจนหรือคนที่เสียเปรียบอยู่ในสังคมย่อมมีโอกาสใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิทธิประโยชน์ที่ได้รับการแบ่งสรรได้น้อยกว่าคนรวย เช่น เขาอาจจะต้องนำประโยชน์ที่ได้ไปใช้หนี้ แทนที่จะนำไปลงทุนเพื่อแสวงหากำไรเพิ่มขึ้นเหมือนคนที่เป็นนายทุนได้

ดังนั้น ถ้าหากมีการแบ่งสรรทรัพยากรให้เท่าเทียมกันมากขึ้นแล้ว ก็จะทำให้ผู้ที่มีความสามารถและความหมั่นเพียร ขาดแรงจูงใจในการทำงาน เนื่องจากคนที่เก่งกว่า และลงแรงมากกว่าจะได้ผลตอบแทนในอัตราที่เท่ากับคนที่เก่งน้อยกว่าและลงแรงน้อยกว่า ส่วนผู้ที่ขาดความสามารถและความหมั่นเพียรก็จะขาดแรงจูงใจ

เช่นกัน เพราะไม่จำเป็นจะต้องขยันทำงานขึ้นเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนเพิ่มมากกว่าคนอื่น ถ้าเป็นเช่นนี้ ผลเสียก็จะตกกับสังคมโดยรวม ถ้ามองในแง่หนึ่งแล้ว ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาในทางปฏิบัติที่ผู้มีอำนาจกำหนดนโยบายจะต้องเลือกชั่งน้ำหนักเพื่อหาจุดที่สมดุลระหว่างประสิทธิภาพในการทำงานและความเสมอภาค หลักการของรอลส์ ยอมให้ความไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้นได้ ถ้าหากว่ามีแล้วจะทำให้ผู้ที่เสียเปรียบที่สุดเป็นฝ่ายได้ประโยชน์มากที่สุด หลักการนี้อาจจะถือเป็นทางเลือกหนึ่งในการประนีประนอมระหว่างประสิทธิภาพและความเสมอภาค หรือบางทีปัญหาเรื่องการขาดแรงจูงใจ อาจจะแก้โดยใช้มาตรการในการจัดเก็บภาษีแบบพิเศษ ซึ่งประเด็นนี้เป็นเรื่องทางเทคนิค (สิทธิพันธ์ พุทธพูน, 2561)

ความเสมอภาคทางการเมือง

หลักความเสมอภาค ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกันเป็นหลักสำคัญของอุดมการณ์ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยอีกหลักการหนึ่ง ระบบประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นใด เพศใด มีฐานะทางเศรษฐกิจ หรือฐานะทางสังคมอย่างไรต่างเท่าเทียมกัน ความเท่าเทียมกันในที่นี้ไม่ใช่ความเท่าเทียมกันในสติปัญญา ความสามารถ หรือความสูงความต่ำ แต่เป็นความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีของความเป็นคน ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะอยู่รอดในสังคม ความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย อาจจำแนกได้เป็น 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความเสมอภาคในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง จากแนวความคิดที่ว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องของการปกครองโดยประชาชน ถือว่าเสียงของประชาชนเป็นเสียงสวรรค์ รัฐประชาธิปไตยจึงต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนอย่างกว้างขวาง ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเมื่ออายุถึงเกณฑ์ที่กฎหมายระบุได้ และบัตรเลือกตั้งแต่ละใบจะมีเสียงเพียง 1 เสียงเท่าเทียมกัน เป็นต้น

2. ความเสมอภาคที่จะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ในรัฐประชาธิปไตยนั้นจะถือว่าเป็นกฎหมายเป็นเสมือนข้อกำหนดของสังคมที่ออกมาโดยมีวัตถุประสงค์ในการควบคุมพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน อันจะใช้กับสมาชิกทุกคน นั่นคือกฎหมายจะให้ความคุ้มครองป้องกันแก่คนทุกคนโดยเท่าเทียมกัน และผู้ที่ละเมิดกฎหมายก็จะได้รับโทษทัณฑ์ตามที่กำหนดหรือถ้ามีเหตุอันควรปราณีให้มีการลดหย่อนโทษก็ควรจะได้รับพิจารณาโดยเท่าเทียมด้วย

3. ความเสมอภาคในโอกาส ในระบบประชาธิปไตยนั้น รัฐจะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้รับความรู้ และให้ใช้ความรู้ความสามารถสร้างความก้าวหน้าให้กับตนเองและสังคมโดยเท่าเทียมกัน

4. ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจสังคม ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่า รัฐประชาธิปไตยจะต้องทำให้สมาชิกทุกคนมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมสูงเท่าเทียมกัน กล่าวคือ มีรายได้สูงและมีความเป็นอยู่ที่หรูหรากันทุกคน แต่จะต้องพยายามกระจายรายได้ นำเอาทรัพยากรทางสังคมมาใช้ประโยชน์ ลดช่องว่างระหว่างชนชั้นให้น้อยลงโดยการสนับสนุนหรือช่วยเหลือกลุ่มผู้ที่ด้อยกว่า ซึ่งโอกาสให้เติบโตใหญ่และแข็งแรงพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การที่รัฐสนับสนุนโครงการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมอาชีพในชนบท โครงการจัดตั้งสหกรณ์ผู้ผลิต สหกรณ์ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ใด ๆ เป็นต้น

ความเสมอภาคทางกฎหมาย

แนวคิดทางกฎหมายของหลักความเสมอภาคในปัจจุบันได้รับการรับรองอย่างชัดเจนโดยถือว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน (Fairness) ซึ่งหมายถึง “หลักความเท่าเทียมทางกฎหมาย” (Equality Before the Law) ที่เป็นการยอมรับสิทธิเสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิดและไม่อาจพรากไปได้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับตามทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ซึ่งผู้ที่มีความคิดเช่นนี้ได้แสดงความคิดเห็นต่อต้านลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยการกีดกันพระมหากษัตริย์ไม่ให้ใช้พระราชอำนาจผิดทำนองคลองธรรมโดยอ้างถึงหลักกฎหมายที่ว่า “บุคคลทุกคนเกิดมามีเสมอภาคกันและมีสิทธิบางประการ เช่น สิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ติดตัวมาสิทธินี้ไม่สามารถจำหน่ายโอนได้” และหลักกฎหมายธรรมชาตินี้ยังเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับสิทธิปัจเจกชนนิยม (Individualism) ในสมัยนั้นด้วยโดยได้ให้ความสำคัญกับปัจเจกชนและสิทธิทั้งหลายของปัจเจกชนซึ่งจุดกำเนิดของระบบปัจเจกชนนิยมในทางกฎหมายมหาชน คือ คำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม คริสต์ศักราช 1789 โดยการปฏิวัติปี คริสต์ศักราช 1789 นี้ได้ยกเลิกระบอบกษัตริย์ที่ปกครองด้วยระบบศักดินาซึ่งบุคคลขึ้นอยู่กับฐานันดรและชนชั้นที่ตนสังกัด แต่ผู้ปฏิวัติได้ยกความสำคัญของปัจเจกชนขึ้นแทน โดยคำประกาศนี้ให้ความสำคัญกับคนแต่ละคนรวมทั้งสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นว่าเป็นหัวใจของสังคม ตามทฤษฎีนี้ถือว่าหัวใจของสังคมอยู่ที่การยอมรับคุณค่าของทุกคนแต่ละคนรวมกันเป็นสังคม รัฐหรือสังคมไม่สามารถก้าวข้ามสิทธิของเขาได้ เว้นเพื่อประโยชน์ส่วนร่วม อันจะเห็นได้จากคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองปี คริสต์ศักราช 1789 ซึ่งมีข้อความว่า “มนุษย์เกิดมาและมีชีวิตอยู่โดยอิสระและโดยเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายความแตกต่างในสังคมจะมีได้ก็เพื่อประโยชน์อันร่วมกัน”

ต่อมา ความคิดที่ว่ามนุษย์เกิดมามีเสมอภาคกันตามปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนปี คริสต์ศักราช 1789 นี้ได้รับการยืนยันและขยายความโดยอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี คริสต์ศักราช 1946 และปัจจุบันหลักการดังกล่าวได้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสฉบับลงวันที่ 3 มิถุนายน คริสต์ศักราช 1958 โดยได้แสดงความยึดมั่นในหลักสิทธิมนุษยชนและหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของชาติโดยรัฐธรรมนูญปี คริสต์ศักราช 1958 ได้ยืนยันปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง คริสต์ศักราช 1789 และอารัมภบทของรัฐธรรมนูญปี คริสต์ศักราช 1946 ไว้ด้วย

ดังนั้น จึงถือได้ว่าความคิดที่เป็นรากฐานของหลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญและหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมายจึงเป็นเรื่องเดียวกัน คือเรื่องหลักความเสมอภาคซึ่งเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ดังจะเห็นได้จากอุดมคติในการปกครองของสาธารณรัฐฝรั่งเศส อันได้แก่ เสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ ประกอบกับมาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญนี้ที่ได้รับการรับรองถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของประชาชนโดยไม่แบ่งแยกแหล่งกำเนิด เชื้อชาติ หรือศาสนา สาธารณรัฐเคารพต่อความเชื่อของทุกนิกาย อันเป็นหลักสำคัญในการปกครองประเทศ และต่อมาประเทศต่าง ๆ ก็ได้นำแนวคิดดังกล่าวไประบุในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามหลักความเสมอภาคอย่างเป็นรูปธรรม นั่นเอง

จากแนวคิดหลักความเสมอภาคในระบบสากลข้างต้นได้มีอิทธิพลต่อประเทศไทยในการกำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาค เช่นกัน โดยก่อนการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ในปีพุทธศักราช 2475 นั้นประเทศไทยไม่มีการนำหลักความเสมอภาคมาใช้แต่ประการใดซึ่งเห็นได้จากการมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่ทำโดยบุคคลบางกลุ่มเท่านั้นเมื่อคณะราษฎรทำการปฏิวัติจึงได้ร่างประกาศ 6 ประการซึ่งมีความเสมอภาคอันเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่ง

อย่างก็ตาม แม้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว ในปีพุทธศักราช 2475 จะมีได้กล่าวถึงหลักความเสมอภาคไว้โดยเฉพาะ ซึ่งก็น่าจะเป็นเพราะต้องการความรวดเร็วและมุ่งให้เป็นธรรมนูญฉบับชั่วคราว ทั้งอีกคณะราษฎรเห็นว่าได้ยอมรับหลักความเสมอภาคไว้ในประกาศ 6 ประการซึ่งถือเป็นปฏิญญาแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญของสยามที่มีผลบังคับได้ตั้งเช่นรัฐธรรมนูญอยู่แล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติให้มีการซ้ำซ้อนแต่ประการใด แต่ตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2475 นี้ก็เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติให้ชายและหญิงมีความเสมอภาคในการออกเสียงเลือกตั้งโดยบัญญัติไว้ในมาตรา 14 ว่า “ราษฎรไม่ว่าเพศใด...ย่อมมีสิทธิออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้านได้...” หลังจากนั้นก็มีรัฐธรรมนูญอีกหลายฉบับที่บัญญัติหลักความเสมอภาคไว้โดยชัดแจ้งโดยมักบัญญัติให้ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญเสมอกันแต่การใช้กฎหมายของไทยนับตั้งแต่ที่ได้มีการนำหลักความเสมอภาคมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแรก หลักดังกล่าวแทบจะไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึงหลักความเสมอภาคจึงเป็นเพียงหลักการที่บัญญัติรับรองคุ้มครองไว้โดยไม่ก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติแต่อย่างใดด้วยเหตุนี้พัฒนาการของหลักความเสมอภาคในระบบกฎหมายไทยจึงเป็นไปอย่างจำกัด

ปัญหาความเสมอภาคในสังคมปัจจุบัน

ที่มาของปัญหา

แม้ว่าหลักการความเสมอภาคจะได้รับการบัญญัติและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญและพันธกรณีระหว่างประเทศ หากแต่ในทางปฏิบัติ สังคมไทยยังคงประสบกับภาวะความเหลื่อมล้ำในหลายมิติอย่างชัดเจน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณสุข และโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ประชากรโลกมากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ ยังประสบกับความไม่เท่าเทียม ซึ่งนอกจากจะเป็นอุปสรรคต่องานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจวบจนการขับเคลื่อนเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน อาทิ ความพยายามยุติความยากจนในทุกรูปแบบในทุกที่ การยุติความหิวโหย บรรลุความมั่นคงทางอาหาร สุขภาพและสุขภาวะที่ดี การศึกษาที่มีคุณภาพ เสมอภาค และครอบคลุม การเรียนรู้ตลอดชีวิต ความเท่าเทียมระหว่างเพศ การเพิ่มพลังเสริมอำนาจแก่ผู้หญิงและเด็กผู้หญิง ตามข้อมูลของรายงาน A Guide to Inequality and the SDGs ของคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งเอเชียและแปซิฟิก ความไม่เท่าเทียมยังเป็นบ่อนทำลายความตระหนักถึงคุณค่าของตัวปัจเจกบุคคล ซึ่งในทางหนึ่ง ยังเป็นการเพาะเลี้ยงอาชญากรรม โรคภัย และความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เห็นว่า เราจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้เลย หากเราละเลยและทิ้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดบนฐานของความแตกต่างนั้นเอาไว้ข้างหลัง

ข้อมูลจาก UN ได้ระบุตัวอย่างของความไม่เท่าเทียมเอาไว้ ดังนี้

- เด็กที่ยากจนที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์ ของประชากรในประเทศกำลังพัฒนา มีความเป็นไปได้ที่จะเสียชีวิตก่อนอายุ 5 ปี มากกว่าเด็กในกลุ่มที่ร่ำรวยถึง 3 เท่า
- แม้ว่าการเสียชีวิตของมารดาในภาพรวมของประเทศกำลังพัฒนาลดลงอย่างมีนัยสำคัญ แต่มารดาในพื้นที่ชนบทมีความเสี่ยงจะเสียชีวิตมากกว่ามารดาในเขตเมืองถึง 3 เท่า
- การคุ้มครองทางสังคมมีเพิ่มขึ้นมาก แต่ผู้พิการยังมีรายจ่ายทางสุขภาพที่สูงกว่าคนอื่นถึง 5 เท่า
- กว่า 30 เปอร์เซ็นต์ ของความไม่เท่าเทียมทางรายได้ เป็นความไม่เท่าเทียม/ความเหลื่อมล้ำระหว่างครัวเรือน และระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย โดยผู้หญิงมักจะมีรายได้ต่ำกว่าผู้ชาย
- ผู้สูงอายุ ผู้อพยพโยกย้ายถิ่นฐานและผู้ลี้ภัย ขาดโอกาสและถูกเลือกปฏิบัติ และย่อมกระทบกับประเทศทุกประเทศ
- 1 ใน 5 หรือ 2 ใน 10 คน ถูกเลือกปฏิบัติอย่างน้อยจากเหตุที่ถูกห้ามไม่ให้ทำตามกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ
- ในประชากรโลกผู้พิการ 1 พันล้านคน 80 เปอร์เซ็นต์ อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา

ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยเกิดจากระบบเศรษฐกิจ การเมืองที่เป็นปัจจัยสำคัญ เราพบว่าการแข่งขันในภาคเอกชนถูกลดลง อำนาจทางธุรกิจมีความกระจุกตัวอย่างมาก การทุจริตคอร์รัปชันเกิดขึ้นโดยง่ายโดยเฉพาะกับกลุ่มที่เอื้อประโยชน์ต่อกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำยังคงมีอีกหลายมิติ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำทางผิวสี ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำเพราะถิ่นที่อยู่อาศัย ความเหลื่อมล้ำด้านอายุ สังคม โอกาส และรวมถึงความเหลื่อมล้ำในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (การดูถูกหรือรังเกียจคนจน) ปัญหาทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจตามมา และถ้าหากปัจจัยดังกล่าวยังมีมากเท่าไร ความเหลื่อมล้ำยิ่งมีความทวีคูณมากยิ่งขึ้น

ปัญหาความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เท่าเทียมกันในสังคมไทย

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม

สำหรับในประเทศไทย มีความเหลื่อมล้ำทางสังคมในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางทรัพย์สิน ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาส ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขที่มีคุณภาพ และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยข้อมูลจากซีรีส์งานวิจัยเรื่องความเหลื่อมล้ำ (Thailand Future Foundation Series on Inequality) โดยมูลนิธิสถาบันอนาคตไทยศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า “โอกาสทางการศึกษาของเด็กแต่ละคนไม่เท่าเทียมกัน” โดยเด็กจากครอบครัวที่รวยที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์ของประเทศนั้นมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากกว่าเด็กจากครอบครัวที่จนที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์ของประเทศถึง 3 เท่า ส่วนในแง่ของคุณภาพการศึกษา ผลการสอบประเมินผลในระดับนานาชาติอย่าง PISA ก็แสดงให้เห็นว่าเด็กจากครอบครัวที่รวยที่สุด 20 เปอร์เซ็นต์ สามารถทำคะแนนผ่านเกณฑ์วิชาคณิตศาสตร์ได้มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวยากจนที่สุด 10 เปอร์เซ็นต์ ถึง 2 เท่า ทั้ง ๆ ที่ 'การศึกษาที่ดี' เป็นหนทางที่จะ

ทำให้ประชาชนเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของตนเองเพื่อให้ได้รับโอกาสและรายได้ที่ดีกว่า แต่พวกเขา กลับไม่ได้รับโอกาสนี้อย่างเท่าเทียมกันตั้งแต่แรก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงถึงความเหลื่อมล้ำและความ อยู่ดีธรรมดาในสังคมไทยอย่างเห็นได้ชัด

อาจกล่าวได้ว่า วิกฤติการณ์ในสังคมไทยเป็นวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากระบบ การเมืองที่มีปัญหาเรื้อรังและระบบการศึกษาที่เข้าขั้นทุพพลภาพ จะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจระยะยาวได้ จำเป็นต้องผ่าตัดระบบการศึกษา จะปฏิรูปการเมืองได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ก็จะต้อง ปฏิรูปการศึกษาควบคู่กันไปด้วย

ความเหลื่อมล้ำทางการเมือง

ความเสมอภาคทางการเมืองในสังคมไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายประการ แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติหลักการว่า “พลเมืองมีสิทธิเท่าเทียมกันในการมีส่วนร่วมทางการเมือง” แต่ในทาง ปฏิบัติยังพบปัญหาสำคัญ เช่น

1. การเข้าถึงสิทธิเลือกตั้ง แม้คนส่วนใหญ่มีสิทธิเลือกตั้ง แต่กลุ่มชายขอบ เช่น ชนเผ่าพื้นเมือง ผู้ไม่มี สถานะทางทะเบียนราษฎร หรือผู้พิการบางกลุ่ม อาจเผชิญอุปสรรคในการใช้สิทธินั้นอย่างแท้จริง

2. ความเหลื่อมล้ำในการมีส่วนร่วม ผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมักมีอิทธิพลในการกำหนด นโยบายและทิศทางของประเทศมากกว่าประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะผ่านพรรคการเมืองที่ขาดความโปร่งใส หรือระบบอุปถัมภ์

3. การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทางการเมือง มีกระบวนการยุติธรรมบางส่วนที่ถูกตั้งคำถามเรื่อง ความเป็นกลาง เช่น การตัดสินทางการเมืองของนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม หรือการใช้อำนาจเกี่ยวกับความ มั่นคงเพื่อควบคุมเสรีภาพในการแสดงออก

4. การจำกัดเสรีภาพในการแสดงออกและชุมนุม กลุ่มที่มีความคิดเห็นต่างจากรัฐมักถูกจำกัดสิทธิใน การแสดงออกหรือจัดกิจกรรม ซึ่งเป็นการลดทอนความเสมอภาคในเชิงปฏิบัติของพลเมือง

กล่าวโดยสรุป แม้ความเสมอภาคทางการเมืองจะได้รับการรับรองในเชิงหลักการ แต่สังคมไทยยังต้อง เผชิญกับความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง การใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบ และช่องว่างระหว่างกฎหมายกับการบังคับ ใช้อย่างเท่าเทียม ซึ่งยังคงเป็นโจทย์สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนในประเทศไทย

ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองบังคับใช้กฎหมาย

สถานการณ์ “สองมาตรฐาน” หรือการเลือกปฏิบัติในสังคมไทยเป็นประเด็นที่ถูกวิพากษ์และอภิปราย อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สองมาตรฐาน (Double Standard) หมายถึง การที่ กฎเกณฑ์ กฎหมาย หรือมาตรการต่าง ๆ ถูกนำมาใช้ไม่เท่าเทียมกันกับคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยพิจารณา จากฐานะ อำนาจ ความใกล้ชิดทางการเมือง หรือเงื่อนไขอื่น ๆ

ภาพรวมของสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสองมาตรฐานในสังคมไทย

1. การบังคับใช้กฎหมายไม่เสมอภาค

หลายกรณีสะท้อนให้เห็นว่า ผู้มีอำนาจหรือบุคคลที่มีฐานะทางสังคมสูง อาจได้รับการปฏิบัติที่ผ่อนปรนเมื่อกระทำผิด เช่น คดีคอร์รัปชัน การหลีกเลียงภาษี หรืออุบัติเหตุรุนแรง ขณะที่ประชาชนทั่วไปถูกดำเนินคดีอย่างเคร่งครัดและรวดเร็วแม้ในความผิดเล็กน้อย กรณีเช่นนี้บั่นทอนความเชื่อมั่นในระบบยุติธรรม และสร้างความรู้สึก “อยู่ดีธรรมอย่างเป็นระบบ”

2. มาตรฐานการใช้สิทธิเสรีภาพ

ในด้านการแสดงออกทางการเมืองหรือการชุมนุม รัฐหรือเจ้าหน้าที่อาจมีท่าทีแตกต่างกันระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมที่สนับสนุนฝ่ายรัฐบาล กับกลุ่มที่วิจารณ์หรือคัดค้านอำนาจรัฐ เช่น การอนุญาตให้กลุ่มหนึ่งจัดกิจกรรมโดยไม่มีข้อจำกัด ในขณะที่อีกกลุ่มถูกสกัดกั้นหรือดำเนินคดีตามกฎหมายความมั่นคง

3. สื่อมวลชนและกระบวนการสื่อสาร

บางสื่อหรือองค์กรข่าวอาจเสนอข่าวในลักษณะที่มีอคติ โดยใช้ภาษาหรือมุมมองที่แตกต่างกันต่อเหตุการณ์เดียวกัน หากเกี่ยวข้องกับกลุ่มหรือบุคคลทางการเมืองที่ต่างขั้ว ส่งผลให้ประชาชนรับข้อมูลแบบแบ่งขั้ว และตอกย้ำการดำรงอยู่ของสองมาตรฐานในความคิด

4. การเข้าถึงโอกาสและทรัพยากร

ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและโครงสร้างอุปถัมภ์ส่งผลให้กลุ่มคนบางกลุ่มสามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ หรือโอกาสในการศึกษาหรือประกอบอาชีพได้ง่ายกว่าคนอีกกลุ่มหนึ่ง แม้จะมีศักยภาพเท่าเทียมกัน

5. ผลกระทบทางสังคมและการเมือง

ความรู้สึกว่าระบบมีสองมาตรฐานเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อรัฐ นำไปสู่การต่อต้าน การแบ่งขั้วทางการเมือง และการประท้วงหลายครั้งในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ทั้งในปีพุทธศักราช 2553 และปีพุทธศักราช 2557 และการเคลื่อนไหวของเยาวชนในช่วงปีพุทธศักราช 2563–2565

บทสรุป

หลักการว่าด้วยความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสิทธิมนุษยชน เป็นที่ยอมรับกันอย่างเป็นสากล ความเสมอภาคในเชิงอุดมคตินั้นเป็นเป้าหมายสำคัญของสังคมประชาธิปไตย เพราะความเสมอภาคของประชาชนจะเป็นภาพสะท้อนสมรรถนะของรัฐในการสนองต่อความต้องการด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิและเสรีภาพทางสังคม การบังคับใช้กฎหมายและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของคนในชาติ สองมาตรฐานหรือการเลือกปฏิบัติ เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในระบบยุติธรรม การเมือง และวัฒนธรรมอำนาจของไทย นักวิชาการต่างมองว่าสังคมไทยยังไม่มีเสมอภาคอย่างแท้จริง เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่เอื้อประโยชน์ให้กลุ่มคนบางกลุ่มมากกว่าคนส่วนใหญ่ แม้จะมีพัฒนาการบางด้าน แต่การแก้ไขต้องอาศัยนโยบายที่ยั่งยืนและการ

เปลี่ยนแปลงเชิงระบบ การแก้ไขต้องอาศัยความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับนโยบาย กฎหมาย และค่านิยมสังคม เพื่อฟื้นฟูความไว้วางใจของประชาชนต่อรัฐและสถาบันหลักของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงต่างประเทศ. (2568). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน*.

<https://humanrights.mfa.go.th/upload/pdf/udhr-th-en.pdf>

คณาธิป ทองทวีวงศ์และคณะ, (2560). *กฎหมายว่าด้วยความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติ*. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน.

สิทธิพันธ์ พุทธหุณ. (2523). ลัทธิอนาธิปไตย: ลัทธิแห่งความโกลาหล?. *วารสารรามคำแหง*, 8(3), 232-239.

สิทธิพันธ์ พุทธหุณ. (2561). ความยุติธรรม. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 1(3), 1-17.

Curtis, M. (1981). *The Great Political Theories (Volume 1)*. Harper Collins Publishers.

Grigsby, E. (1999). *Analyzing Politics: An Introduction to Political Science*. Wadsworth Publishing Company.

Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Belknap Press of Harvard University Press.

United Nations. (1966ก). *International Covenant on Civil and Political Rights*.

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>

United Nations. (1966ข). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*.

<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>